

Гордана Јовановић
(Филолошки факултет, Београд)

УДК: 821.163.41'373.21(497.11)
911.37(497.11)"15"

Александар Јаковљевић
(Историјски институт, Београд)

ТОПОНИМИЈА СА ОСВРТОМ И НА АНТРОПОНИМИЈУ У ОБЛАСТИ ГОРЊА РЕСАВА У ПРВОЈ ПОЛОВИНИ 16. ВЕКА*

У раду су анализирана питања из области топонимије и антропонимије која се односе на област Горње Ресаве, географски ограничена простором источно од Деспотовца, где се, према османском попису из 1528. године, налазила једна од више таквих кнежинских организација Ресаве, груписаних према територијалним принципима. На основу по-менутог извора, до сада објављених пописа, али и друге необјављене грађе, анализирана је топонимија овог простора и извршена је убикација непознатих топонима, који се у њима јављају, чиме су доведени у везу с данашњом стратификацијом насеља. У другом делу рада изнети су резултати анализе антропонимијског материјала на основу стања забележеног 1528. године. Дати именослов указује на становништво словенског, тј. српског порекла, где је корпус народних имена у односу на календарска (хришћанска) имена доминантан у износу од преко 77%.

Кључне речи: Горња Ресава, топонимија, антропонимија, попис, дефтер, власи, 1528. година, 16. век.

За ову прилику у раду се разматрају само одређена питања која се тичу топонимије и антропонимије Горње Ресаве, и то у нешто суженом географском оквиру у односу на данашњи административно-географски појам Горње Ресаве. У питању је област која захвата горњи ток реке Ресаве, укључујући и њене притоке, али источно од Деспотовца.¹ Та об-

* Рад је настао као резултат истраживања на пројекту *Средњовековне српске земље (XII-XV век): љолићички, привредни, друштвени и правни процеси* (бр. 177029), који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

¹ Мисли се на простор који обухвата данашњи Деспотовац, укључујући и следеће насеобине идући ка истоку: Буковац, Ломница, Двориште, Поповијак, Пањевац, Стењевац, Ресавица, Јеловац, Стромостен и Сладаја.

ласт, углавном, захвата нешто неприступачнији, планински део поменуте области, где су насеобине смештене у клисурама или на обронцима и подножјима планина и брда, у близини текуће воде или каквог извора.

Разлози тако одређеном простору су вишеструки, а као посебни могу се истаћи следећа два. Прво је чињеница да тако просторно груписане насеобине имају изворну утемељеност, коју показује један извор настao 1528. године, први пут коришћен у истраживању ове области.² Наиме, овај извор указује на то да су насеобине поменуте у њему чиниле једну заокружenu целину. Други представљају непознанице које се заснивају на недостатку грађе, пре свега средњовековне, по питању старије ових насеобина, њиховог просторног положаја и становништва које је у њима живело. Управо је овај део области Горње Ресаве најмање познат и уопште документован. Посебно се има у виду чињеница да у досадашњој историографији где су коришћени и османски, тј. турски извори нису у доволној мери исцрпљене њихове сазнајне могућности, нити су на одговарајући начин решена питања више топонима који се у њима јављају, а који припадају Горњој Ресави. По времену постанка ове насеобине су, углавном, средњовековне и у највећем броју случајева могуће је утврдити да су постојале и у предосманском периоду.

Поменути извор представља попис влашког становништва Смедеревског санџака састављен 1528. године. У оквиру њега обухваћена је и нахија Ресава, у којој су тада забележена 154 села, груписана у оквиру дванаест мањих целина, на чијем челу су се налазили представници домаћег становништва, кнезови који су управљали подређеним селима преко својих примићура. Приметно је да свака од кнезина, углавном јасно, исказује принципе територијалне целовитости, што указује на извесне облике кнезинске самоуправе, присутне већ у овом периоду, а њена је структурна организација далеко познатија на основу доцнијих извора из 18. и 19. века.

Таква једна кнезина, на чијем челу се налазио извесни кнез Врањеш, син Вукашина, била је присутна на простору источно од манастира Ресава. Под његовом директном управом и посредно преко примићура који су њему били подложни налазило се осамнаест села: Горњи Срњац, Стењевац, Водна, Јеловац, Пањевац, Куњевац, Шишман, Ресавица, Докуке, Врбовац, Пасторак, Млаквиште, Дивјак, Оливеровац, Ломница, Сладај, Доња Трмостена и Чремостена.³ Лако је уочљиво да је реч о већини данашњих насеобина или њихових за-

² Başbakanlık Osmanlı Arşivi, İstanbul [= BOA], *Tapu tahrir defteri* [= TD] 1011. Извор је делимично објављен (нахија Београд) уз основне дипломатичке примедбе: Х. Шабановић, *Турски извори за историју Београда, I/I. Кайастарски ћојиси Београда и околине 1476–1566*, Београд, 1964, стр. 29–112.

³ BOA, TD 1011, str. 3–9.

селака, које су под истим или не много изменјеним именом самостално постојали и у првим деценијама 16. века.

Топонимија

На појединим топонимима није потребно посебно се задржавати, будући да њихови облици посведочени у 15. и 16. веку апсолутно одговарају облицима имена данашњих насеобина. Овом приликом само ћемо их навести: Јеловац (*Yelovac*), Ломница (*Lomnica*), Пањевац (*Panevac*), Сладаја (*İsladay*), Стењевац (*İstanyevac*) и Ресавица (*Resavica*).⁴ Упутно је рећи да се Пањевац јавља већ 1467. године,⁵ а потом и Ресавица 1477. године, док се преостала група топонима помиње први пут 1528. године.⁶

У другу групу топонима спадају заправо засеоци или потеси данашњих села и не захтевају посебно објашњење, будући да су лако препознатљиви на терену: Водна (*Vodna*, између Стрмостена и Стењевца), Маквиште (*Mılkvişte* > *Makvište* = Маквиште, у атару Жидиља), Дивјак (*Divyak* = Дивљаковац, у атару Јеловца), Шишман (*Şişmanofçe* = потес Шишмановац, у атарима села Двориште, Поповњак и Ресавица), Пасторак (*Pastorak*, брдо између Деспотовца, Буковца и Дворишта, као и истоимени потес у атару Деспотовца), Врбовац (*Vrbovce* > *Vrbovac*, у атару Поповњака, у близини потеса Прњавор и данашње Беле цркве). Куњевац (*Kunovac* = Куновац/Куњевац) – Куњак је заселак Јеловца, а постоје и Куњачка польана и Куњачки поток. Осим Пасторка, који се помиње већ 1516. године, сви остали топоними се први пут јављају тек од 1528. године.⁷

Посебна пажња је посвећена групи топонима за које је нужно дати додатно објашњење, указати на проблеме везане за њихову убикацију, а који данас или не постоје или им се некадашњи облик битно разликује од данашњег назива. У ову групу спадају извorno најстарије документовани топоними у области Горње Ресаве, који се јављају већ од 1467.

⁴ BOA, *TD* 1011, str. 4–5, 8.

⁵ Наводи се у облику *Panevci*, што се може видети на основу факсимила извора, будући да је топоним у издању овог извора прочитан као *Бановци*, М. Stojaković, *Braničevski tefter, Poimenični popis pokrajine Braničeva iz 1467. godine*, Beograd, 1987, str. 263, факсимил стр. 283, табла cxxxvi. У складу с тим је и тражена убикација, Е. Мильковић, А. Костић, *Браничево у XV веку. Историјско-географска студија*, Пожаревац, 2007, стр. 173.

⁶ BOA, *TD* 16, str. 267; BOA, *TD* 1011, str. 4–5, 8.

⁷ BOA, *TD* 1007, str. 365; BOA, *TD* 1011, str. 3–9, 68, 105; С. Мијатовић, *Ресава*, Српски етнографски зборник XLVI, Насеља и порекло становништва 26, Београд, 1930, стр. 168–169, 190, 202–203, 208, 211, 222, 226, 235; Vojnogeografski institut u Beogradu, Topografska karta SFRJ, razmra 1 : 25.000, секција Lapovo (481-4-4; 482-3-3).

године: Доња Трмостена, Чремостена, Горњи и Доњи Срњак, понекад бележен само као Срњак, Докуке (Докуће) и Оливеровац.⁸

Први од њих се односи на топониме Доња Трмостена (*Dolna Trmostena*) и Чремостена (*Çremostena*), како се јављају у извору из 1528. године. Пример је интересантан јер указује на промену облика топонима који се може сукцесивно пратити кроз изворе. Првобитни облици су гласили Доња Црвена Стена и Горња Црвена Стена. Упоредо се јавља и Црвена Стена (1467). Већ у извору који је састављен недуго затим (1477) јављају се облици Доња Чрмна Стена и Горња Чрна Стена. Од 1528. године па до краја 16. века облици се устаљују на Доња Трмостена (*Dolna Trmostena*) и Чремостена (*Çremostena*).⁹ Недоумице у погледу идентификације ових топонима отклања турски попис из 18. века, где се јавља у лицу Стрмостен/Стрмостена (*İstrmosten/İstrmastena*), што одговара данашњем истоименом ресавском селу.¹⁰

Према истом извору, у близини Стрмостена налазило се село Горњи Срњак (*Gorna Sırnak*). Уз њега се у изворима јавља и Доњи Срњак (*Dolna Sırnak*), означавано понекад само као Срњак (*Sırnak*). Ови облици су задржали исти лик током 15–18. века.¹¹ Иако се јавља веома рано, до сада није убиџирано будући да топоним није оставио никаквог трага на терену. Један рани извор из 16. века указује на непосредну везу са топонимом Пасторак, будући да су ова села била у непосредном суседству.¹² Горенаведени познији извор из средине 18. века је нешто прецизнији и богатији подацима. Уз село Горњи Срњак поближе су одређени положаји следећих села: Стрмостен, Жидиље, Маквиште и Јеловац. Додатно, уз село Доњи Срњак поближе је просторно одређена црква Светог Николе, за коју се наводи да је у непосредној близини.¹³ Поменута црква је истоимена црква у данашњем селу Двориште и према томе Срњак се морао налазити јужније од ње.¹⁴ Такође, у попису с краја 16. века уз Срњак се ближе одређује и манастир Јована Златоустог (осм. *Yovan İzlata*), који се налазио на источним обронцима Пасторка,

⁸ M. Stojaković, *nav. delo*, str. 238–239, 251, 257, 260, 263–264.

⁹ *Isto*, str. 238, 251, 257; BOA, *TD* 16, str. 665, 705–706; BOA, *TD* 1011, str. 9.

¹⁰ *Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü [= TK]. Kuyud-i Kadime Arşivi [= KKA]*, Ankara, *Defterhane-i Amire Tahrir Defteri [= TD]* 17 (422), str. 31, 44.

¹¹ M. Stojaković, *nav. delo*, str. 238–239, 260, 264; *TD* 16, str. 706, 725, 740; BOA, *TD* 1007, str. 364; TK. KKA, *TD* 166 (420), 135b, 146a.

¹² BOA, *TD* 1007, str. 365.

¹³ TK. KKA, *TD* 17 (422), str. 43–45.

¹⁴ Г. Симић, Д. Тодоровић, *Осници градитељског наслеђа у околини манастира Ресаве*, Саопштења Републичког завода за заштиту споменика културе XXXIV, Београд, 2002, стр. 183–184.

с леве стране тока Ресаве.¹⁵ Овакво просторно одређење је у складу са сведочењем из 1783. године, према ком се Срњак налазио на путу између Војника (тј. Деспотовца) и села Ресавице.¹⁶ Изнесени извори указују на то да се Срњак налазио негде у простору где се додирују села Двориште, Стењевац, Ресавица и Поповњак, где је посебно интересантан потес Полье, тј. ресавски Кључ, где су проналажени остаци раније материјалне културе (грнчарија, оружје, оклопи, калпаци, алат, накит, новац итд.), што указује на присуство старије насеобине.¹⁷

Топоним Докуке (Dokuc > Dokuke) посведочен је у свим турским пописима, али је до сада остао неубициран.¹⁸ У питању је село које је 1528. године наведено заједно са селима Шишман (Шишмановац) и Ресавица, што оквирно указује на простор где се налазило.¹⁹ Њему одговара потес Куке у атару Поповњака и Ресавице. Од посебног интереса је да се у Поповњаку налазе остаци турског пута, који је у непосредној близини поменутог потеса Куке.²⁰ Докуке (Докуће) спадају у села где се помињу војнуци, којима је једна од обавеза била у непосредној вези са службом на путевима. У складу с тим је извор из 1741. године, према ком су Докуке, заједно са Ресавицом, просторно смештене уз село Алаке (данас део села Језеро) у непосредној близини.²¹

Оливеровац (Olivirofçē) представља интересантан топоним због самог имена и под тим ликом се јавља у изворима из 15–16. века.²² Просторно одређење овог топонима није једноставно, будући да не постоји никакав траг на терену, нити су извори одређени по том питању. Међутим, посредно се могу донети одређена запажања. Од свих проматраних насеобина источно од Деспотовца само две насеобине се не помињу у изворима – Поповњак и Двориште. Претходном анализом је указано на то да су на простору Поповњака лоциране

¹⁵ ТК. ККА, *TD* 166 (420), str. 136a. Више о манастиру в. О. Зиројевић, *Цркве и манастири на Ђодоруџу Пећке патријаршије до 1683. године*, Београд, 1984, стр. 115; Г. Симић, Д. Тодоровић, *нав. дело*, стр. 181–182.

¹⁶ Г. Витковић, *Извештај, начињао 1733. Максим Радковић, ексарх београдског митрополита*, Гласник СУД 56, Београд, 1884, стр. 152.

¹⁷ С. Мијатовић, *нав. дело*, 234.

¹⁸ Међу војничким селима у попису из 1467. јасно је записано *Dokuc* (= Докуће), што је М. Стојаковић читao као Буквица, уп. М. Stojaković, *nav. delo*, str. 263, факсимил стр. 282, табла cxxxvi. У следећем попису (1477) убележено је у облику *Dokuke*, а да је у питању исти топоним, јасно је и када се упореде имена уписаных лица у оба пописа, уп. BOA, *TD* 16, str. 741; BOA, *TD* 1007, str. 404, 407; ТК. ККА, *TD* 166 (420), 138b.

¹⁹ BOA, *TD* 1011, str. 5.

²⁰ С. Мијатовић, *нав. дело*, стр. 222; Vojnogeografski institut u Beogradu, Topografska karta SFRJ, razmera 1 : 25.000, секција Lapovo (482–3–3).

²¹ ТК. ККА, *TD* 17 (422), str. 22–23.

²² М. Stojaković, *nav. delo*, str. 260; BOA, *TD* 16, str. 741–742; ТК. ККА, *TD* 166 (420), 144b.

некадашње насеобине Шишмановац и Докуке, док се уз његов северни део наслањало село Срњак. Додатно, Поповњак је посведочен 1741. године под именом Доњи Поповић,²³ што положај Оливеровца ставља ван простора овог села и упућује на простор села Двориште. Оливеровац се не помиње као насеобина 1741. године, али се још увек не помиње ни Двориште, за које предање каже да је име понело према летњим дворима деспота Стефана, који су се налазили на брду Сечи, на десној обали Ресаве. Поред цркве Светог Николе, за коју се такође сматра да је првобитно подигнута у време деспота Стефана, у простору Дворишта су додатно били посведочени интересантни археолошки остаци. У Лазју се ископавао материјал који је указивао на старију насеобину, док су се северније на Пањевачком брду налазиле развалине некакве грађевине, за коју се веровало да су остаци некадашњег града. Тиме се додатно сужава простор на коме би се, највероватније, требало тражити место некадашњег Оливеровца.²⁴

У периоду од 1459. до 1528. године у области Ресаве још увек се осликава средњовековна стратификација становништва, што јасно показују турски извори. Становништво о коме сведоче ови извори припадало је разним друштвеним слојевима који су постојали у појном средњем веку. Тако су као земљорадничка села (рајинска, према османској терминологији) била села Врбовац, Горњи и Доњи Стрмостен и Срњак. Војнучким²⁵ селима су припадали Срњак, Оливеровац, Пањевац и Докуке. Приметно је да су се ове насеобине налазиле на главним путним правцима, што према Хомољу ка северу (Пањевац и Оливеровац), што ка југу према манастиру Раваница (Докуке), док се Срњак налазио на раскршћу ова два путна правца. Од посебног значаја је да су у Стрмостену забележени соколари,²⁶ категорија зависних људи која се бавила узгојем и дресуром сивих соколова коришћених у лову. На крају, забележени су и власи²⁷ – примарно сточарско становништво,

²³ TK. KKA, TD 17 (422), str. 23–24. Заједно са селима Ресавица, Докуке, Кованица и Бељајка смештене су уз село Алаке (Језеро).

²⁴ С. Мијатовић, *нав. дело*, стр. 201–202.

²⁵ Посебан друштвени слој у средњем веку, који се временом изједначио по положају с властелом и који је потом уклопљен у османски систем, *Лексикон српског средњег века*, ур. С. Ђирковић, Р. Михаљчић, Београд, 1999, стр. 98–99. О војнуцима у турском периоду в. О. Зиројевић, *Турско војно уређење Србије 1459–1683*, Београд, 1974, стр. 162–169.

²⁶ Категорија зависних људи која се у средњем веку и турском периоду бавила одгајањем и дресуром сивих соколова. Чували су соколска гнезда по планинама и одгајали младе, обучавајући их за лов. Били су ослобођени одређених давања због обавеза у одгоју и дресури, *Лексикон српског средњег века*, стр. 682–683. О соколарима у турском периоду в. О. Зиројевић, *Турско војно уређење*, стр. 211–214.

²⁷ Власи су у првој половини 14. века били посебна друштвена (социјална) категорија, која се по свом основном занимању разликовала од Срба земљорадника, па

које је у време османске управе, између осталог, вршило и важну улогу колонизатора опустелих простора. Прва таква насеобина је забележена 1477. године у селу Ресавица, а зна се да су се власи у ово село доселили из области Лепенице.²⁸ Временом број села у које се досељавало ово становништво почиње да преовлађује у односу на првобитно становништво, које се, примера ради, пре 1516. године исељавало и према Дунаву у област Великог Грађишта, што је потврђено на примеру села Срњак.²⁹

Укупан број кућа према анализираном извору из 1528. године износио је 255, док је број лица која су припадала овим кућама, а нису још увек засновали сопствена домаћинства био 185.³⁰ Уз то, забележено је било још 14 удовичких кућа. Исламизација није присутна и забележена је само у оближњем селу Орашије, које није припадало поменутој кнезини, а у њему су постојала три мусиманска домаћинства.³¹

Антропонимија

У наведеним селима забележено је 198 различитих имена и 707 носилаца тих имена.

Словенска имена

Удео словенских имена у односу на укупан број износи 72%. Од 197 различитих имена словенских је 156. У процентима то износи 77,5.

Основе

Најчешће основе од којих се граде словенска имена јесу следеће: *брај-*, и модификована основа *брај-*, нпр.: *Брајко*;³² *вук-*, *добр-*, *драг-*, *друг-*, *мил-*, *мир-*, *йрв-*, *рад-*: *Брајосав* (име забележено у Дечанским

је у складу с тим и забрана прелажења меропахâ у влахе на поседима неких манастира. На челу катуна су се налазиле старешине – кнезови, челници и примићури, познати и као катунари. Један катун је чинио неколико десетина влашких домаћинстава – клетишта, *Лексикон српског средњег века*, стр. 86–87. О власима у турском периоду в. О. Зиројевић, *Турско војно уређење*, стр. 170–176.

²⁸ BOA, *TD* 16, str. 267; B. Đurđev, *O naseljavanju Vlaha-stočara u sjevernu Srbiju i drugoj polovini XV vijeka*, Godišnjak Društva istoričara Bosne i Hercegovine 35, Sarajevo, 1984, str. 22; Е. Мильковић-Бојанић, *Смедеревски санџак 1476–1560. Земља-насеља-становништво*, Београд, 2004, стр. 229; Е. Мильковић, А. Костић, *нав. дело*, стр. 48.

²⁹ BOA, *TD* 1007, str. 365.

³⁰ BOA, *TD* 1011, str. 3–9, 68, 105.

³¹ BOA, *TD* 1011, str. 68; A. Јаковљевић, *Trg Orašje kod manastira Recava, XV–XVI век*, Средњи век у српској науци, историји, књижевности и уметности V, Дани српскога духовног преображења XXI, Деспотовац, 2014, стр. 84.

³² М. Пешикан, *Зетско-хумско-рашка имена на ћочејику турскога доба*, Ономатолошки прилози III, Београд, 1982, стр. 23.

хрисовуљама у лицу *Брајослав*,³³ записано је, такође, у Жичкој и Лимској повељи, Бањској хрисовуљи³⁴), *Брајош*, *Брајул*; *Вук*, *Вукас*, *Вукач*, *Вукашин*, *Вукдраг*, *Вукић* итд.; име заступљено у овом дефтеру и у основном лицу *Вук* и у многобројним твореницама; веома је учстало (основно и у твореницама) и у Дечанским хрисовуљама;³⁵ *Добрашин*, *Добредко*, *Добрешић*, *Добрић* итд.; *Драгић*, *Драгиша*, *Драгој*; *Другобрај* – једини пример имена (композита) од ове основе (нпр. у Дечанским хрисовуљама забележено је и основно име *Друг* и изведенице: *Другуј*, *Дружба*, *Дружило* итд.);³⁶ *Милан*, *Милашин*, *Милен*, *Миливој* итд.³⁷; *Мирковић* (име патронимичког типа, односно очинство), *Мирчећа*; *Првић*, *Првничевић* (име патронимичког типа, односно очинство), *Првшица*; *Радаш*, *Радашин*, *Радеља*, *Раден*, *Раденко* итд.

Суфикси

Кад је о суфиксацији реч, заступљени су углавном следећи суфиксци: -а: *Ненада*, *Браја*, *Прода*, *Раша*, *Сиоја* (и мушки и женски име); сва имена, осим *Ненада*, могу се сматрати за хипокористике; -ак: *Радак* (сасвим усамљено); -аља: *Радаља* (сасвим усамљено); -ан: *Брајан*, *Огњан*, *Смољан*; -ац: *Срданац*, *Радовац*, *Рајаковац*; -ач: *Вукач*, *Лукач*; -аш: *Радаш*; -еља: *Радеља* (сасвим усамљено); -ен: *Миладен* (*Мил-ад-ен*), *Милен*, *Раден*; -еша: *Ралећа*, *Мирчећа*; -ин: *Војин*, *Миладин* (*Мил-ад-ин*), *Милошин* (*Мил-ош-ин*), *Радин*, *Рајчин*; -ич: *Радич* (сасвим усамљено); -иша: *Драгиша*, *Сијаниша*; -ман: *Вукман*, *Радман*; -ош: *Брајош*, *Милош*, *Радош*³⁸; -уша: *Радуша*.

Још неке језичке напомене

Основе *мир-* и *брај-* јављају се и у слагању: *Вукмир*, *Милобрај*. Прво име *Вукмир* јавља се без спојног вокала -о- (*Вукомир*), док се име *Милобрај* јавља са спојним вокалом (*Милбрај*).

Вокално л > у, што се и очекује: *Вук*, *Вукашин*, *Вукдраг* итд.

³³ М. Грковић, *Имена у Дечанским хрисовуљама*, Нови Сад, 1983, стр. 162.

³⁴ М. Пешикан, *нав. дело*, стр. 19–20. Име је наведено као пример уз одговарајући компаративни материјал из других српских извора. То ће се у даљем раду чинити ако су имена по нечemu карактеристична (нпр. творба) на ширем српском подручју.

³⁵ М. Грковић, *нав. дело*, стр. 199.

³⁶ *Истло*, стр. 178.

³⁷ О имену типа *Миодруг* биће касније речи.

³⁸ Важно је напоменути да се ова имена јављају на ширем словенском терену, а пример наводимо из средњовековне Пољске, где се она јављају на читавој њеној територији: *Milosz*, *Radosz*, чак и *Niegosz*. М. Малец име *Milosz* сматра за хипокористик од имена *Miłosław*, М. Malec, *Staropolskie skrócone nazwy osobowe od imion dwuczłonowych*, Ossolineum, 1982, str. 91.

На крају слога налазимо: *Милке*, *Милко* (а не *Миоке*, *Миоко*; можда и име *Милько*, јер се исто пишу), *Милица* (а не *Миоша*), али *Миодруг* (уместо *Милдруг*). Прелазак *л* > *о* вишеструко је важан, јер указује не само на српску, словенску средину „него открива и штокавски карактер говора у коме се засведочи ова промена“.³⁹ Очигледно је да је овај процес у ресавској области био у току.

За формант *-oj-* у именима: *Богој*, *Драгој*, *Миливој*, *Радивој*, *Радој*, *Paxoj* М. Пешикан поставља питање „да ли се заиста био развио такав тип имена или је то само писарско занемаривање (реч је о дефтерима – Г. Ј.) крајњег вокала, те иза таквих ликова треба видети имена на *-oje*“.⁴⁰

Што се тиче суфикса *-слав/-сав*, у ресавској области налазимо само суфикс *-сав*: *Владисав*, *Добросав*, *Милосав*, *Радосав* итд. Јавља се, dakле, млађи, штокавски лик. У дефтеру за област Бранковића из 1455. године налазимо старији лик *-слав*, док се у дужничкој књизи новобрдског трговца Михаила Лукаревића, која је старија од поменутог дефтера (1430–1440), налази редовно *-сав*.⁴¹ У ресавској области очигледно је завладао млађи лик на *-сав*, који је и у духу српских народних говора.

Име *Радос(л)ав* у нашем дефтеру јавља се у лицу *Радосав* (37 пута) и у посесивном облику *Радосал* (3 пута).⁴² М. Пешикан овај облик сматра за посесив, доводећи га у везу са системом презимена који на почетку турског доба у српским и влашким срединама још није био створен, а није био обичај да се присвојни придев од очевог имена додаје уз лично име (нпр. *Станисла Миланов*); то је омогућило да се касније наставак *-ић* уопшти као творбени елеменат за презимена.⁴³ У нашој грађи облик *Појовић* (очинство) означава социјалну припадност, односно да је неко 'попов син', а касније, са устаљивањем система презимена, то ће бити презиме које ће носити читав род (породица). Слично је и у руском језику, у коме ће се у 15–17. веку формирати патроними на *-ичъ*, али само од хришћанских имена, док се у ранијем, староруском периоду овај суфикс употребљавао за именовање лица према, рецимо, социјалној припадности: *княжесичъ* 'кнежевић, кнежев син', *поповичъ* 'попов син'.⁴⁴

Поред спојног вокала *-o-*, срећемо и спојни вокал *-u-*: *Владисав*, *Станислав*.

³⁹ М. Пешикан, *нав. дело*, стр. 53.

⁴⁰ *Истло*, стр. 33/289.

⁴¹ *Истло*, стр. 37/293.

⁴² Са овим посесивним обликом треба бити опрезан, јер није увек сигурно, а то сведоче и други дефтери, да ли је то посесив или и име.

⁴³ М. Пешикан, *Зетско-хумско-рашка имена на ючештку турскога доба (други део)*, Ономатолошки прилози IV, Београд, 1983, стр. 16/136.

⁴⁴ *Ономастика и грамматика*, Москва, 1981, стр. 12–13.

Опративно значење (значење жеље) дошло је до изражaja у имену *Дабижив*, односно 'да би /био/ жив!'.

Хришћанска (календарска) имена

Процент хришћанских (календарских) имена у односу на укупан број износи 28%. Од 197 различитих имена, хришћанских је 38. У процентима то износи 22,5.

Најфrekвентнија хришћанска имена су: *Јован* (25), *Никола* (22), *Смијан* (20), *Пејко* (18), *Пејар* (13), *Димићи* (12).

Број осталих се креће у оквиру десетице: *Космајадин* (9), *Марко* (8), *Ђура* (7), *Иван* (6), *Ивко* (4), *Данчул*, *Димићрашин*, *Ђурђе*, *Иваниши*, *Лазар*, *Михаил*, *Пава* (по три потврде), *Дујин*, *Ђурађ* и *Томаш* (по две потврде). По једну потврду имају следећа имена: *Аврам*, *Алекса*, *Васил*, *Дамјан*, *Ивиша*, *Крстјан*, *Лукач*, *Михал*, *Смијко*.

Језичке напомене

Име *Димићир(ij)* јавља се 12 пута у нашој грађи у лицу *Димићи* и спадало би (са изведенцима) у чешћа хришћанска имена. У изворима које наводи М. Пешикан јавља се у варијантама *Д'мићар*, *Димићар*, *Д'мићије* и *Димићије*, *Димићији*.⁴⁵ Такође треба рећи да је „иза *Д...* био полугласник, подложен губљењу, а у Даничићевом речнику потврђене су варијанте *Д'мићир* и *Димићир*, исто тако *Д'мићије* и *Димићије*“.⁴⁶ М. Пешикан сматра да је ово име у народу најчешће гласило *Дмићар*.⁴⁷

Кад је о творби реч, највећи творбени потенцијал има основа *Ђур-*: *Ђур(a)*, *Ђур(aђ)*, *Ђур(ак)*, *Ђур(ашин)*, *Ђур(ђе)*, *Ђур(ко)*, *Ђур(ман)*.

Најфrekвентније хришћанско име *Јован* јавља се само у пуном лицу; никаквих твореница од тог имена не бележимо у ресавској области, док од варијанте *Иван*, односно од основе *Ив-* или од основе *Иван-* срећемо творенице: *Иваниши*, *Ивко*, *Ивиша*. Према подацима које наводи М. Пешикан, на основу турског дефтера из 1485. године, нпр., у доњометохијским српским насељима *Јован* се бележи 37 пута, док се *Иван* среће само 5 пута; у јужном Хвосну, према истом турском дефтеру, име *Јован* забележено је 32 пута, а *Иван* само 4 пута; име *Јован* спада, дакле, у најфrekвентнија хришћанска имена. Ситуација је сасвим другачија у српским насељима у Алтину, у којима су име-

⁴⁵ М. Пешикан, *нав. дело*, Ономатолошки прилози IV, стр. 86/206, 88/208, 89/209.

⁴⁶ *Истло*, стр. 86/206.

⁴⁷ М. Пешикан, *Зетско-хумско-рашка имена на џочејику ђурскога доба (парећи део)*, Ономатолошки прилози V, Београд, 1984, стр. 37/293.

на *Јован* и *Иван* сасвим ретка: *Јован* (6) и *Иван* (8).⁴⁸ Име *Јован* у београдској области у 16. веку на узорку од 100 особа забележено је 87 пута, док се име *Иван* јавља само 8 пута.⁴⁹ Ове две варијанте срећу се и у староруским минејима од 11. до 13. века у народном лицу: *Иван*, *Йоан*.⁵⁰

Име *Јаков*, које се у овом дефтеру јавља 5 пута, и, генерално, не спада у честа хришћанска имена, о чему сведочи и материјал М. Пешикана, јавља се у очекиваном лицу са *Ja-*, а не у туђем *Ia-*, јер спој *i + a* није карактеристичан за српски језик, као, уосталом и за друге словенске језике, нпр., за пољски, где се ово име јавља са иницијалним слогом *Ja-*.⁵¹

Име *Оливер* у овом дефтеру, као и у многим другим, јавља се у лицу *Оливир*. Оно би спадало у имена која се не могу убројати ни у словенска ни у хришћанска.⁵²

Неколико имена (*Иљашин*, *Јармин*, *Мичић*, *Пана*) нису баш јасне структуре и семантике, па их засад нећемо коментарисати.

Женска имена

У грађи налазимо свега 13 женских имена. То су имена удовица. Наводимо сва: *Владисава*, *Вукосава*, *Данка*, *Довлина*, *Драгана*, *Мара*, *Милица* (+1), *Марија*, *Радосава*, *Станка*, *Стоја* (и мушки и женско име), *Тодора*.

Словенских, народних имена је десет: *Владисава*, *Вукосава*, *Данка*, *Драгана* (од основе *драг-*), *Довлина* (?), *Милица* (+1, од основе *мил-*), *Радосава*, *Станка* (од основе *сѣај-*/*сѣан-* + *ка*; мушки име *Станко/Сѣајко*). У изворима предност се даје основи *сѣан-*; у Дечанским хрисовуљама забележено је име *Сѣаја*, али нема *Сѣана* или *Сѣане*,⁵³ *Стоја* (од основе *сѣој-*; мушки *Сѣојан*).

Сложена словенска имена граде се помоћу суфикса *-сав*: *Владисава*, *Вукосава*, *Радосава*, баш као и мушки имена овога типа.

Хришћанско име *Тодора* је у народном лицу, а не у црквеном (календарском) *Теодора*.

⁴⁸ М. Пешикан, *нав. дело*, Ономатолошки прилози IV, стр. 119/239, 104/224, 120/240.

⁴⁹ Г. Јовановић, *Хришћанска имена у околини Београда йочејком XVI века*, Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, Posebna izdanja LXX, Odjeljenje društvenih nauka, knj. 13, Zbornik referata i materijala V jugoslovenske onomastičke konferencije, Sarajevo, 1985, str. 207, 213.

⁵⁰ *Ономастика и грамматика*, стр. 84.

⁵¹ M. Malec, *Imiona chrześcijańskie w średniowiecznej Polsce*, Kraków, 1994, str. 34.

⁵² М. Пешикан, *нав. дело*, Ономатолошки прилози V, стр. 51/307.

⁵³ *Исто*, стр. 36/292.

Аврам	1	Вукосав	2
Алекса	1	Вукосал	1
Бајич	1	Вуксан	4
Беладин	1	Вукша	5
Богдан	12	Вучета	3
Богој	2	Вучко	2
Божидар	6	Гвозден	1
Божић	1	Горјач	2
Божко	1	Грубко	1
Боја	2	Дабижив	5
Борко	1	Дамјан	1
Брајан	1	Данчул	3
Брајко	1	Дејан	1
Бранко	4	Димитрашин	3
Брата	2	Димитри	12
Братич	1	Добрашин	1
Братосав	1	Добредко	1
Братош	1	Добрешко	1
Братул	1	Добрич	3
Васил	1	Доброј	3
Величко	1	Добросав	2
Вечерин	1	Добросал	2
Видак	1	Дојчин	1
Владисав	1	Драгић	1
Владисал	3	Драгиша	4
Владко	3	Драгој	1
Влађ	1	Дрман	1
Војин	5	Другобрат	1
Врањеш	1	Дујин	2
Вујич	1	Ђура	7
Вук	30	Ђурађ	2
Вукас	6	Ђурак	1
Вукач	4	Ђурашин	2
Вукашин	13	Ђурђе	3
Вукдраг	3	Ђурко	1
Вукић	2	Ђурман	1
Вукич	3	Живко	1
Вукман	6	Иван	6
Вукмир	5	Иваниш	3
Вукој	1	Ивко	4
Вукоје	2	Ивша	1

Иљашин	1	Никша	1
Јаков	5	Новак	4
Јармин	1	Огњан	1
Јован	25	Оливир	7
Калина	1	Остоја	1
Костадин	9	Пава	3
Крадул	1	Пана	1
Крстјан	1	Петак	1
Лазар	3	Петар	13
Лукач	1	Петко	18
Љубинко	1	Петри	2
Малку	1	Покрајац	1
Маринко	5	Поповић	1
Марко	8	Првик	1
Милан	2	Првничевић	2
Милашин	2	Првшица	1
Милен	2	Прибил	1
Миливој	1	Прода	1
Милија	1	Путник	2
Милић	5	Радак	2
Милке	2	Радаш	1
Милко	7	Радашин	1
Милобрат	1	Радеља	3
Милован	1	Раден	1
Милосав	1	Раденко	9
Милош	4	Радивој	16
Милошин	1	Радин	3
Милун	1	Радич	29
Милша	1	Радко	1
Миодруг	2	Радман	2
Мирковић	1	Радо	5
Мирчета	1	Радован	21
Михаил	3	Радовац	1
Михал	1	Радој	10
Мичић	1	Радоје	2
Младен	1	Радојко	2
Младин	1	Радонић	1
Мркша	1	Радоња	28
Недељко	6	Радосав	37
Ненада	1	Радосал	3
Никола	22	Радохна	10

Радош	3	Скоросав	1
Радул	2	Смольан	2
Радуша	1	Срдан	1
Раја	1	Стайко	1
Рајак	2	Станисав	1
Рајаковац	1	Станиша	1
Рајко	7	Степан	20
Рајчин	2	Степко	1
Рајчо	2	Стоја	2
Рајша	1	Стојан	3
Ралета	1	Стојко	2
Рахој	2	Страхина	2
Раша	1	Тодор	5
Рашко	2	Томаш	2
Савко	1	Цветко	5
Селак	2	Цвија	1

Гордана Јованович, Александар Јаковлевич

ТОПОНИМИЯ И ОБЗОР АНТРОПОНИМИИ В ОБЛАСТИ ВЕРХНЕЙ РЕСАВЫ В ПЕРВОЙ ПОЛОВИНЕ XVI ВЕКА

Р е з ю м е

В работе анализируются вопросы в областях топонимии и антропонимии, принадлежавших области Верхней Ресавы, которая расположена к востоку от города Деспотовац, в которой, по данным османской переписи, находилась одна из нескольких княжеских организаций Ресавы, которые группировались по территориальному принципу. На основе упомянутого источника, опубликованных переписей населения до настоящего момента, но и остального неопубликованного материала, анализируется топонимия указанной территории, мы определили местонахождение неизвестных топонимов, существующих в ней, таким образом они поставлены в связь со современной стратификацией поселения. Во второй части работы показаны результаты анализа на антропонимическом материале, на основе состояния, отмеченного в 1528 году. Данный именослов указал, что население было славянского, т.е. сербского происхождения, при этом корпус с народными именами доминирует в сравнении с календарными (христианскими) именами и занимает более 77%.

ДАНИ СРПСКОГА ДУХОВНОГ ПРЕОБРАЖЕЊА
XXII

СРЕДЊИ ВЕК У СРПСКОЈ НАУЦИ, ИСТОРИЈИ, КЊИЖЕВНОСТИ И УМЕТНОСТИ

VI

НАУЧНИ СКУП
ДЕСПОТОВАЦ-МАНАСИЈА, 22–24. АВГУСТ 2014

Редакција
др Злаића Бојовић (Београд, Србија), мр Павле Драгичевић
(Бања Лука, Република Српска), др Јекатерина Јакушкина
(Москва, Русија), др Гордана Јовановић (Београд, Србија),
др Радослава Станкова (Софија, Бугарска), др Рада Симијовић
(Београд, Србија), др Јелица Стојановић (Никишић, Црна
Гора), др Љиљана Стошић (Београд, Србија) и др Волфганг
Штајнингер (Грац, Аустрија)

Главни уредник
ГОРДАНА ЈОВАНОВИЋ

ДЕСПОТОВАЦ
2015